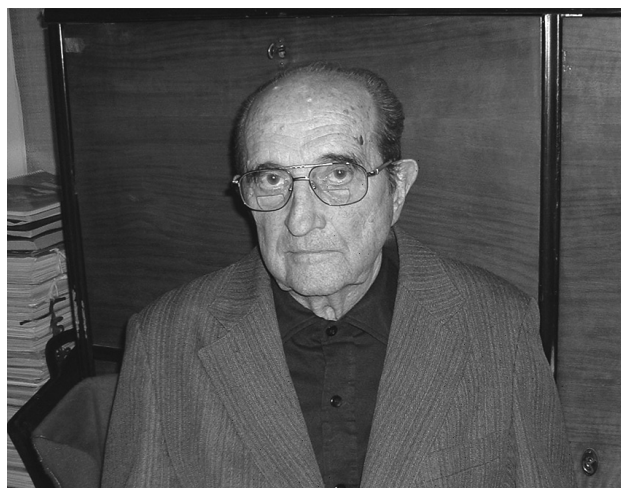

Unitárius portrék

Kelemen Miklós 80 éves

Neves egyháztörténészünk rögös életútja

Az Unitárius Élet olvasóinak és a dél-alföldi városokban lakó kedves unitárius testvéreinknek (Füzesgyarmattól Hódmezővásárhelyen át Szegedig és Kecskemétig) nem ismeretlen **Kelemen Miklós neve. Évtizedek óta az Unitárius Élet egyik állandó szerzője**, akinek szinte a lap minden számában jelennek meg kitűnő írásai Egyházunk egykori szellemi nagyságairól, jeles történelmi évfordulóiról, vagy a rólunk szóló irodalmi vonatkozásokról. Ezek a cikkek nagyon nagy szakmai felkészültségről, alaposágról, tárgyi tudásról tanúskodnak. Információgazdagságuk és igényes irodalmi megformálásuk lenyűgöző. Irodalmi élménynek sem utolsók. Bár Miklós bátyánk nem tartja magát szépírónak, de lelkészi hivatásából eredően lehetetlen fel nem ismerni, hogy **a szavak avatott mestere** is, aki rövid, lényegretörő és mesterien építkező stílusával magvas gondolatokat tud meglepő rövidséggel előadni és ennek következtében mindig egy kis irodalmi remeket alkot. Így nagyon könnyen eljut bármilyen műveltségi szinten álló olvasóhoz is. Az ő írásait nemcsak a vájt fülűek tudják élvezettel olvasni, hanem a kevésbé iskolázott emberek is. Úgy érzem, hogy ilyen teljesítményre csak olyan ember képes, akinek magának is **rend van a fejében**. Ami a mai zűrzavaros világban nem egy lebecsülendő szempont. Egy óriási tudásanyag birtokában is letisztult gondolatokkal rendelkezik és ezeket akarja megosztani velünk, vagyis az olvasóival. Emellett írásai mindig nagy-nagy szeretetről, tiszteletről és féltésről tesznek tanúságot Egyházunk iránt. Írásait nem lehet meghatódottság nélkül olvasni. Mindig nagy-nagy melegség és boldogító érzés tölti el szívünket, mikor ráeszmélünk arra, hogy **egy ilyen kis egyház mennyi szellemi nagyságot adott ennek a kis országnak** és elárvult szegény népnek. Ez az **unitárius szelle-**

miség nagy-nagy emberformáló és nagy gondolatokra, nagy szellemi teljesítményekre ösztönző erejét tükrözi.

Ha ezek alapján valaki úgy gondolja, hogy könnyű lehetett neki sokat alkotnia, hiszen 80 évéből legalább 70-et a könyvtárakban tölthetett, az nagyon téved.

Amint Kelemen Miklósnak a következőkben kirajzolódó „Curriculum vitae”-jéből kitűnik, életének első 60 éve korántsem volt könnyű és nem nagyon volt alkalmas arra, hogy kedvenc témáinak kutatásával, feldolgozásával foglalkozzon. Van aki amikor a nyugdíjas kort (a 60 évet) betölti, úgy érzi, hogy most már eljött az igazi pihenés, a semmittevés ideje. **Nála valójában akkor kezdődött életének legaktívabb, legtermékenyebb korszaka.** Sok nyugdíjasnak – különösen akik korábban szellemi pályán dolgoztak! – érdeemes ezen elgondolkodni.

Azért is adom közre eléggé részletesen ezt az életrajzot, hogy lássuk: olyan életút után, mint amilyen Kelemen Miklósnak az első 60 évben osztályrészül jutott sok embernek már semmire sem lett volna kedve. Ő pedig akkor kezdte alkotó tevékenységét, fiatalokat megszegyenítő hittel, akarrattal és lendülettel.

Kelemen Miklós **1925. február 16-án született Szegeden.** Erdélyből ide áttelepült család gyermekeként. **Édesapja marosvásárhelyi származású MÁV-felügyelő volt**, aki a MÁV Szegedi Üzletigazgatóságán dolgozott. De családjuk eredetileg **nagyernyei. Családfájukat és címerüket** – amelyben egy páncélvértezetes kar villámokat markol – **1617-ig tudják visszavezetni.** Szegeden a **Felsővárosban laktak.** Ott fejezte elemi iskoláit a közeli **Tunyogi-Csapó-féle magániskolában.** Majd a **Klauzál Gábor Gimnáziumba járt.** Szegedre akkor is a hódmezővásárhelyi unitárius lelkész szolgált be: Név szerint **Bíró Lajos.** Az istentiszteleteket pedig a „kakasos ref. templomban” tartották. (Azért volt „kakasos”, mert kakast ábrázoló szélkakas volt a tornyán.) Ezzel szemben a lakott **Gellei József professzor**, később akadémikus, egyházközségi gondnok, akiről nemrég írt érdekes cikket az Unitárius Élet hasábjain. Ő intézte el a ref. lelkésszel, hogy ott lehessenek az istentiszteletek.

Édesapját 1940-ben Észak-Erdély visszacsatolása után a MÁV kolozsvári üzletigazgatóságára helyezték. Így átköltöztek a kincses városba. Ott fejezte be gimnáziumi tanulmányait az **Unitárius Kollégiumban.** **1943-ban érettségizett.** A természetrajz és a földrajz voltak a kedvenc tantárgyai, ezekből szeretett volna tanári diplomát szerezni az egyetemen. De mivel hárman voltak testvérek, és apjának nem volt annyi fizetése, hogy a tandíjat az egyetemre vállalni tudta vol-

na, ezért nem oda iratkozott be. Egyik nagybátyja: **Kelemen Lajos** történelemtanár és az egyetemi könyvtár igazgatója azt ajánlotta, hogy az **Unitárius teológiára** iratkozzon be. Ott jó tanulóként tandíj nélkül is szerezhethet diplomát. Azt tervezte, hogy a teológia mellett párhuzamosan jár majd az egyetemre is. Ez akkor elég elterjedt szokás volt. (Ma sem ártana, ha így lenne! Így még Magyarországon is lehetne önálló teológusképzést indítani. Szerk.)

1944 nyárutóján éppen Szabédon volt legátus, amikor bejöttek az oroszok. A család Pécelre menekült. A Teológiai Akadémia tanárainak egy része Budapesten, a Hógyes Endre utcai missziós házban próbálta meg átvészelni az ostromot. Itt megalakult az **Ideiglenes Teológiai Akadémia**. Itt volt **Kiss Elek** – későbbi erdélyi püspök – ótestamentum, és angoltanár, **Simén Dániel** gyakorlati tszv., **Abrudbányai (Fokker) János** dékán. Vele együtt itt tanult az anyaországi **Husztai János** (későbbi lórincai és Nagy Ignác utcai lelkész is). **Csiki Gábor** a Hógyes E. utcai gyülekezet lelkésze nyugatra menekült. Ezért **Bencze Márton** segédlelkészként látta el a szolgálatot.

1945. február 16-án egy tehervonatra felkapaszkodva visszatért Erdélybe, hogy a teológiát be tudja fejezni. A tanárok még mind vidéken voltak, az egyházi javak kárfelmérésén. Ő a teológián közben továbbhaladt a tananyag elsajátításában és mikor visszatértek a tanárok, akkor levizsgázott az 1944–45-ös év tananyagából. Miután szülei Szegeden laktak, ő anyagi támasz nélkül maradt. De **Józan Miklós püspök** ingyen biztosította neki a kollégiumi ellátást. Teológusi éve alatt **legátusként járt már Kocsordon is.** Aztán **Alsó- és Felső-Szentmihályfalván (Torda mellett), Homoródalmáson, Homoródszentpálon, Nyomáton, (Marosvásárhely mellett), Vargyason, Alsórákoson. IV. évfolyamos korában pedig már segédlelkészi feladatokat látott el Szabédon (Kereszturi Dénes mellett), Szentgericén (Bíró Izsák mellett), továbbá a kolozsvári Bulgária- és Iris-telepen, valamint Tordán.**

1947-ben szerezte meg a lelkészi diplomát. Először Bordoson – Szentgericétől 30 km-re – **kapott lelkészi állást.** Bár **Kiss Elek** le akarta beszélni róla, **mondván, hogy ott a lelkésznek olyan kevés földje van (10 kat. hold), hogy abból nem tud megélni. Abban az időben ugyanis a lelkészek egy fillér fizetést sem kaptak. Az illetményföld jövedelméből kellett megélniük.** A bordosiai azonban olyan rendesek voltak, hogy még adtak melléje 10 kat. holdat. És feleségének – akit 1947 őszén vett el Szentgericén – is volt 10 kat. hold hozomány. Az a szerencse, hogy legátusként és, segédlelkészként Szabédon és Szentgericén belejött a földművelés tudományába. Így valahogy meg tudtak élni a mezőgazdasági termelésből. **Bordoson napközliotthont, tejkonyhát létesített és matematikából korrepetálta az iskolás gyerekeket.** 1949-ben született egy kisfiúk, de az 3 hónapos korában tüdőgyulladásban meghalt. Még ebben az évben **megüresedett a nyomáti parókia,** miután **Pető lelkész** elhunyt. De özvegye – ez is általá-

nos gyakorlat volt, – ott maradt a parókián. (Ez egy nagyobb gyülekezet volt. 300 lelket számlált.) A kommunista hatalomátvétel következtében borzasztó **nehéz idők jártak akkor.** A 10 hold illetményföldre is vetéstervet, beszolgáltatást írtak elő, és dúlt az osztályharc. Egyszer nyár végén kigyulladt az óriási csűr, tele beszolgáltatásra szánt kenderrel, amivel kapcsolatban kitalálták, hogy **biztos ő gyújtotta fel, hogy ne keljen beadási kötelezettségét teljesítenie.** Közben apjáékon keresztül **Csiki Gábor** akkori budapesti püspök **érdeklődött utána.** Vissza kellene térnie Magyarországra lelkésznek. Azonban az illetékesek közölték vele, hogy lelkészként soha nem kap áttelepülési engedélyt Magyarországra. **Jobb, ha pályát változtat.** 1952 októberében lemondott a nyomáti lelkészségről és **Szászrégenbe ment a faipari vállalathoz anyagtéri segédmunkásnak,** később a ládagyártó részlegbe **gépmunkásnak.** Végül a könyvelésbe **könyvelőnek.** **1953-ban beiratkozott a Bábes-Bolyai Egyetem számtan-fizika tanári levelező szakára.** Első feleségétől elvált, mert édesanyja ragaszkodott ahhoz, hogy idős korára maradjon mellette Szentgericén. **Vége 1956 tavaszán kapta meg az áttelepülési engedélyt Magyarországra.**

1956. március 16-án érkezett haza Szegedre szüleihez. Csiki Gábor Fűzesgyarmatra szerette volna kinevezni lelkésznek, de közben ezt a helyet **Vörös István kolozsvári tanárral töltötték be.** Így állás után kellett néznie. Mint könyvelőnek és matematikatanárnak sikerült a **szegedi MNB fióknál elhelyezkedni. Itt ismert meg második feleségét.** Hamarosan behívták **katonának Szentésre,** de az 56-os események miatt **1956 novemberében leszerelték. Vörös István 1957-ben hazament Erdélybe. Így 1958 februárjában őt kinevezték Fűzesgyarmatra lelkésznek.** Feleségének pedig a szeghalmi MNB-nél sikerült elhelyezkednie. Fűzesgyarmaton akkor még megvolt a régi iskola-épület és a nagy parókia. **A megszűnő déványai egyházközség anyagát is ő szállította át oda és tárolta be. 1962 áprilisáig szolgált ott,** amikor **Pethő István püspök** **Jakab Jenő** helyére, **Hódmezővásárhelyre** helyezte. Itt is többszörös társbérlet fogadta. Ott maradt a parókián **Jakab Jenő** volt felesége, de ott lakott a kántor-tanító és a harangozó is. **Kis híja volt, hogy Ferencz József nem adta el az egész templomot és parókiát egy ipari üzemnek. Az adásvétel azon bukkant meg, hogy a 4 család elhelyezését az egyház nem tudta megoldani. Lakottan pedig nem vették meg az ingatlant. Egyébként Vásárhelyen azért van olyan szép nagy templom, parókia és gyülekezeti ház, mert egy **Kovács** nevű **téglagyáros** válását a kat. egyház nem engedélyezte. Ezért **átért unitárius hitre, és bőkezűen támogatta az egyházat.** Nemcsak a templom és az egyéb ingatlanok építéséhez adott ingyen téglát, de a **gyárban is csak unitáriusokat alkalmazott. Így aztán, aki a téglagyárban akart dolgozni, az mind áttért unitárius hitre, de ezek kizárólag mind családfők voltak.** Családjaik, gyermekeik, azonban maradtak katolikusok, reformátusok, evangélikusok. **Miklós Bátyánk 13 évi vásárhelyi szolgálata alatt 110 unitárius csa-****

ládót temetett el. Abban az időben, amikor ő ott szolgált, a **kórház igazgatója: Ormos Pál volt a főgondnok.** De még ő sem merte vállalni, hogy a kórházba felvegye könyvelőnek. Ezért először **alkalmi munkákból élt.** Egy **rózsakertészetbe járt dolgozni.** De foglalkozott **fakivágással, disznóölésen való segédkezéssel** stb. Két év múltán „protekcióval” sikerült a helyi **Állami Gazdaságba bekerülnie a kertészetbe.**

A tüdőgondozó intézet egyik vezető embere nagy ornitológus volt. Megkérte őt, hogy hadd másszon fel a templomtoronyba bagolytojásokat szerezni. Ebből lett a „protekció”, hogy felvették az Állami Gazdaság kertészetébe. Később készletgazdálkodó lett az állattenyésztésben, majd a keverőüzemben **adminisztrátor.** De az Állattenyésztési Főiskolára csak egy kis „külső segítséggel” jutott be, a főiskola könyvelésére.

(Ezt a történetet azért írom le ilyen részletesen, hogy mindenki előtt világos legyen – aki nem élt még akkor – hogy milyen „fenékgig tejfel volt” a „kárári puha diktatúra” időszaka, amikor, ahogy most sokan széltében-hosszában hangoztatják: „mindenki könnyen kapott munkát, amiből tisztességesen meg tudott élni és nem volt ez a szörnyű munkanélküliség, mint ma”).

Itt született kislányuk Enikő, aki ma már boldog családanya és férjével Ásotthalmon él. Hódmezővásárhelyhez kötődik az is, hogy céltudatosabban kezdett foglalkozni **egyház történeti kutatásokkal.** Kezébe került egy német nyelvű könyv az **Erdélyi antitrinitáriusok történetéről.** Ezt nyelvgyakorlás végett le is fordította. Másrészt a **Keresztény Magvető** c. erdélyi unitárius teológiai folyóirat felhalmozott több évfolyamának köteteit kezdte olvasgatni és egy csodálatosan gazdag világ tárulkozott ki előtte. Feléledt a történelmi kérdések iránti nosztalgiája, és módszeresen kezdett egyháztörténettel foglalkozni. 1975. október 20-án Ferencz József kinevezte **szegedi lelkésznek.** Mondta neki, hogy Szeged nagyon kis egyházközség. „Nem baj” – volt rá a válasz. „Melléte ellátod majd az orosházi, a békéscsabai, a gyulai és a kecskeméti szórványokat is”. Így is lett. Így a dél-alföldi térségben szolgált 1989-ig. Közben 1985-ben nyugdíjba ment. Aztán szinte naponta járt be a **Szegedi Tudományegyetem könyvtárába, ahol rengeteg erdélyi vonatkozású könyv volt, hiszen 1920-ban oda menekítették át a kolozsvári egyetem anyagát.** Itt módszeresen kezdte gyűjteni az őt érdeklő témakörök forrásanyagát. Melyek ezek?

Elsősorban az **unitárius püspökök élete.** Hiszen ezen keresztül az egész egyház története megismerhető. Aztán az **unitárius teológiai tanárok élete és munkássága. Az unitárius írók, költők munkássága.**

A legbúszkébb **Heltai Gáspárról és Enyedi Györgyről írt monográfiájára.** Valamint az **Unitárius Kislexikonra,** amelyben 2230 szócikk van, de már megvan a kibővített változata is, amelyben 3500 szócikk található. Ezenkívül könyvespolcán sorakozik 25 bekötött kéziratos kötetben az egész unitárius egyház és irodalomtörténet anyag, a XVI. századtól egészen a XX. század végéig. Egy-egy évszázad 4-5 vaskos kötetet ölel fel. Je-

lenleg **Válaszuti György hitvitái,** illetve a Pécsi Disputa eredeti szövegének a mai nyelvhasználat és helyesírás szerinti átírásával foglalkozik, mert eredeti formájában türelemjáték ennek végigolvasása. Ugyanis akkor még nem használták az ékezetes betűket, tehát minden úgy van leírva, mint egy régi távirat szövegében. Összeállította már az **UNEL Repertóriumát.** Én pedig javasoltam neki egy **unitárius Breviárium megszerkesztését** is, a legnagyobb unitárius gondolkodóink örökbecsű, és mindenkor nagyon megszívlelendő gondolatainak gyűjteményét.

További sikeres alkotómunkát kívánunk Neked kedves Miklós Bátyánk, nagyon jó erőben, egészségben, kedves feleségeddel és megértő társaddal az oldaladon, akivel itt Pesten ismerkedtél meg és kötöttél házasságot második feleséged elvesztése után.

Dr. Zoltán Zoltán

J e g y z e t

Kelemen Miklós szellemi munkásságának lexikai tömörségű összefoglalása:

Az **Unitárius Életben** 1958-tól 141 tanulmány és megemlékezés

Egyleti előadás A Dávid Ferenc Egyletben 4 előadás

Könyvek Enyedi György (1997)

Heltai Gáspár (1999)

Unitárius Kislexikon (1999)

TV-szereplés 5 alkalommal

Rádiós istentisztelet 17 alkalommal

Különböző lapokban 20 tanulmány

Budapesti szolgálat (istentisztelet, temetés stb.) 60 alkalommal

Könyvtárnak ajándék: 200 kötet könyv, 191 tanulmány, feldolgozás, összeállítás

Saját egyházi beszéd 12 kötetben 110 db.

AD MULTOS ANNOS, PATER NICOLAUS KELEMEN!

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem nemesi rangot adott a papoknak több megfontolásból. Az lehet, hogy az unitáriusoknak nem szólt a kegy, hiszen tudjuk történelmünkben, hogy az általunk is nagynak mondott fejedelem súlyos ütésekért mért egyházunkra! (Lásd Keserűi Dajka János „unitáriusítását”, aki úgy „vizitálta” a háromszéki egyházközségeinket, hogy 63 gyülekezetet „visszareformált” egyházába.) De Te tudod legjobban ezeket a dolgokat, mert lelkészi munkásságod sok évtizedét Klio és Kalliópé múzsák oltárán áldoztad fel, szerénységgel, alázattal szolgálva a nevet, számokat, tényeket, eseményeket. **Bethlen Gábor-féle költői levelet küldök Neked 80. születésnapodra:** „Akik mohos tetők alatt / szegényeket tanítanak, / fohászt, kik állva mondanak, / térdet, fejet nem hajtanak, / fáradnak és virrasztanak / s gondokkal terhesek, / sötétség felderítői, / gyémánt magvak elhintői, / a becsülettel teljesekek, / a jó sorsra érdemesek, / igazi nemesek. / ...Kiket nem várt föld és vagyon, / kikre az Úr gondja vagyon, / a fáradt sokgyerekesek, / kiket a baj megkeresett, / az igazak, a kevesek, / ütésektől sebesek, / azok a nemesek.” **Isten éltesen MEG!**

**Szolgatársad: Balácsi László,
kései utódod a füzegyarmati eklézsiából**